

A 'Luisa Avanzo' nyárfaklón magyarországi termesztésével kapcsolatos észrevételek

A *Populus euramericana* ev. 'Luisa Avanzo' klónt 1963. évi spontán keresztezésből szelektálták ki. Anyanővénye a *Populus deltoides* 3479/958. számú egyede, míg az apanővény egy Róma környéki európai feketenyár. A létrejött egyed nőivarú.

A nemesnyár klón létrejötte óta a magyarországi nemesnyár előállításával és honosítással foglalkozó kutatóintézet – az Erdészeti Kutatóintézet (röviden ERTI) – erre a klónra honosítási kérelmet, állami elismerésre szóló igényt nem nyújtott be az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet (röviden a továbbiakban OMMI) jogelődjéhez.

A 'Luisa Avanzo' nyárfaklónra ideiglenes termesztési kérelmet, és megfelelősége esetén állami elismerésre szóló igényt 1996-ban jelentette be a DUNAKER Kft. – Barcs, az OMMI Erdészeti Osztályán.

Az országban dr. Tóth Béla közlése szerint 1985-től kezdve különböző helyeken került nemesnyár kísérletekben ez a klón. Az ezekben az állományokban szerzett előzetes tapasztalatok, valamint a benyújtott fajtaleírás alapján az OMMI Erdészeti Osztálya a kísérleti termesztést engedélyezte. Az eddigi becslések szerint várhatóan az I-214-es klón teljesítményével azonos biológiai képességű klón kerülhetne itthoni termesztésbe.

A DUNAKER Kft. hozzáfogott, hogy saját szervezésében az általa behozott klónt elegendő számú helyen telelsítményvizsgáló és technológiai kísérletbe vigye. A termesztés ma is bejelentés (regisztráció) mellett folyik.

A klón termesztési igényét dr. Tóth Béla, a nagy tapasztalatú és a szakmáért sok küzdelmet megvívó kollégának a következőképpen adja meg:

- mediterrán klímaigény,
- a franciaországi tapasztalatok szerint nagy hálózat 7mx7m,
- mély, állandó vízhatás alatti termőhely,
- megfelelő tápanyagellátás,
- szükség szerint állománypermetezéssel végrehajtott vegyszeres védelem.

Az eddig szerzett tapasztalatok ismertetése

– A dr. Tóth Béla által is felvetett nagyobb hálózatú (7mx7m) nemesnyár állomány létesítése ma még Magyarországon akadályokba ütközik. Az erdőfelügyelők nem foglalkoznak a súlyának megfelelő figyelemmel a nemesnyárakkal. Ha mégis dolgozniuk kell vele, nem tudnak elszakadni a dombvidéki lombos erdei fákna! megtanult sűrű térállástól. Ha a tervező tág hálózatot javasol, a legtöbb esetben kemény ellenállás leküzdésébe kerül az ilyen állomány létrehozása. Az ERTI eddigi kísérleteiben a hálózat 4mx4m

volt a legtöbb esetben. A 'Luisa Avanzo' klónok előfordulását ismertető, dr. Tóth Béla által hivatkozott kísérletek többsége (Vámspércs 1 J, Hajbösörmentény 46 A, Pocsaj 3 I, Debrecen-Pallag 1 I, Nyírmihálydi 1 D, Hajdúhadház 30 B) is ilyen, magyarországi átlagosnak tekinthető hálózattal indított kísérlet.

– Az erdőket is ért átszervezés miatt az erdők megfelelő gondozása hátrányt szenvedett. Elmaradt a talajápolás.

– Az erdőrézletben a nevelő vágást nem a szükségessége miatt az idején – az 5., 6. évben – végezték el. Az állomány bezáródására a 'Luisa Avanzo' klón valóban érzékenyebben reagált a *Dothichiza populnea* támadására, mint az I-214-es klón. A legtöbb esetben az óriásnyárra jellemző mértékben fertőződött meg.

– A mérési adatok azonban azt is mondják, hogy növekedése nem állt le, többé-kevésbé versenyben maradt az I-214-es olasznyárral.

Ezek a kísérletek az ország ÉK-i sarkában a gyertyános–tölgyes klímával bíró Nyírség tájegységben fordulnak elő a legnagyobb részben. Ezen övezet már hűvösebb klímájú, mint az ország nagyobb felére jellemző érték. Az itt szerzett tapasztalatok országos hasznosításánál ez a körülmény is kértetik figyelembe venni.

A nyár rozsdagombájára való érzékenységről a bejelentésben szereplő leírás is szól. A francia erdők 1997. évi egészségi állapotát elemző La Santé de Forêts kiadvány 35-36. oldla ír a *Melampsora larici populina* E3 jelű törzsről, amely a franciaországi Luisa Avanzo állományokban növedékvesztést okozott. Meg kell azonban jegyezni, hogy a rozsdagomba teljes ciklusához szükséges vörösfenyő állományok jelenléte a francia nyártermesztő területen adott. A magyarországi esetek nagy többségében a mi nemesnyársaink nem fordulnak elő a vörösfenyő állományok közelében.

Dr. Szontagh Pál „A nyárak és fűzek növényvédelme” című kiadvány 49. oldalán a *Melampsora* fajokról a következőket írja: „Valamennyi obligát parazita fejlődésmenetükben 5 különböző spóráalak követi egymást (1. piknidio-, 2. accidio-, 3. uredo-, 4. te-

8 éves 'Luisa Avanzo' ültetvény a Po síkságon

leuto-, 5. bazidiospóra). A piknidio- és az aecidio-telepek a köztesnövényeken (vörösfenyő) az uredoteleuto és bazidiotelepek a nyárleveleken fejlődnek ki. A nyárákon a támadás időpontja a nyár vége.

Kórkép. A levelek fonákján megjelenő sárga uredotelepek könnyen felismerhetők. *Kiemelkednek, míg a Marssonina foltjai besüllyednek – magyarázat B.G.-től.* A levelek lehullása után jelennek meg a teleuto-telepek, sötétbarna, varszerű képződmények formájában. A bazidiospórákkal a tél végén találkozunk. – *Szintén a leveleken.* – B.G. Az irodalmi adatok szerint ezek a rozsdagombák micélium formájában is áttelelenek és a nyárákon köztesgazda nélkül is megélnek. Számunkra legfontosabb az uredo alak, amely a nyárákon idő előtti lombhullást okoz.

Védekezés. Fajtamegválasztással, a lehullott levelek talajba forgatásával megelőzhető az erős fertőzés. Az érzékeny klónok szaporítóanyagát dithiokarbamát (Dithane M-45 0,5%-os) vagy rézoxiklorid (Cuprosan Super D 0,5%, Rézoxiklorid 50 WP 0,5%) hatóanyagú fungicidekkel védhetjük meg a betegségtől."

A nyárasok őszi talajmunkája nem passzió kérdése tehát, hanem fontos növényvédelmi munka, melyet a magyar gyakorlat ebben a formában nem is alkalmaz ma. Ha van is ún. befeje-

6 éves 'Luisa Avanzo' igazi termőhelyén

zett ápolás, az a vegetáció beindultakor kerül elvégzésre.

Mindezen ismeretek birtokában bizonyosan meg lehet próbálkozni Magyarországon is a 'Luisa Avanzo' klón termesztésével, abban az esetben, ha az ország melegebb tájaira, csak a klón igényeinek megfelelő termőhelyre ülteti a termesztő az állományt. Az állományt záródni 80%-nál nagyobb mértékre nem szabad engedni soha. A há-

lózat problémája úgy oldható meg, ha 6mx3m-es hálózatról indítva, a 6mx6m-es hálózatot a 6. évben valóban előállítja a nevelővágás elvégzésével. Ha a termesztő gondosan betartja növénytáplálási és a növényegészségügyi előírásokat, akkor remélhető a sikeresen felnevelhető állomány.

Bagaméry Gáspár
OMMI főfelügyelő

Millenniumi Vadászati Bizottság

A magyar állam alapításának ezredfordulóját hazánk vadásztársadalma tehát indokoltan és kiemelten ünnepelheti, és valóban össze is fog ennek érdekében. A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium és az Országos Magyar Vadászkamara kezdeményezésére a közelmúltban a vadvédelem, a vadgazdálkodás és a vadászat terén működő állami, köztisztviselői és civil szervezetek, egyesületek, a vadászati kultúra és a vadászattudomány műhelyeinek vezetői és képviselői megvitatták és helyben hagyták a millennium vadászok által történő megünneplését. A kétéves program megszervezésére és lebonyolítására egy elvi, koordináló tisztséget hoztak létre, a Millenniumi Vadászati Bizottságot.

A bizottság elnöke Tollner György (Vadászati Kulturális Egyesület), társelnöke dr. Heltay István (Országos Magyar Vadászkamara), tagok dr. Csányi Sándor (Gödöllői Agrártudományi Egyetem), dr. Faragó Sándor (Soproni Egyetem), Fácányi Ödön (Nimród), dr. Halasi Zoltán (Honvédelmi Minisztérium), dr. Horn Péter (Pannon Tudományegyetem), dr. Káldy József (Országos Erdészeti Egyesület), dr. Kovács Mátyás (Környezetvédelmi Minisztérium), dr. Kóhalmy Tamás (MTA Erdészeti Bizottságának Vadgazdálkodási Albizottsága), dr. Oroszi Sándor (Mezőgazdasági Múzeum), dr. Palotás Gábor (Debreceni Agrár-

tudományi Egyetem), Pechtol János (Országos Magyar Vadászati Védegylet), Pintér István (Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium), Rácz Gábor (OMVK Kulturális Bizottsága), dr. Solymos Rezső (MTA Erdészeti Bizottsága), dr. Spingár Ferenc (Országos Erdészeti Egyesület), Tálisi István (Vadász Klub), dr. Tomka József (ÁPV Rt.), dr. Várhelyi Péter (Agrárkamara).

A program három területre irányul: helyi rendezvényekre, regionális programokra, országos eseményekre és rendezvényekre. Sajátossága, hogy az együttműködés fontosságára hív fel, vagyis, hogy a vadászati megemlékezések ne legyenek elkülönült akciók, hanem kínáljanak kölcsönösséget más rendezvényekkel, továbbá, hogy ösztönözzék országsszerte a természetet, a vadon élő állatokat kedvelő és óvó embereket a saját lehetőségeik feltárására és kiaknázására.

A munka elindult, a Millenniumi Vadászati Bizottság – az összefogás és az összhang jegyében – csak konszenzusos alapon koordinál, kezdeményez és ösztönöz. Támogatja az erdészek-természetvédők-vadászok együttműködését a millennium eredményes megünneplésében és azon túl is.

F. Ö. (Nimród)

Erdővédelmi információk Franciaországból – és hazai tanulságaik

Az OMMI Erdészeti Osztályának munkatársai 1999. június-júliusa fordulóján szakmai tanulmányúton jártak Franciaországban a Mezőgazdasági és Halászati Minisztérium Erdészeti Aligazgatósága támogatásával a Nemzeti Erdészeti Hivatal (ONF) vendégeként. A rendkívül hasznos és meggyőző, elsősorban EU/OECD rendszerű szaporítóanyag-gazdálkodás- és felügyelet témakörű továbbképzésen túl sok hasznos új ismerethez jutottunk a francia erdőgazdálkodásról, erdészeti igazgatási/hatósági struktúráról és annak szervezeti kapcsolatairól, az erdészeti kutatásról, nemesítésről. Részletes tájékoztatást kaptunk az Erdészeti Aligazgatóságtól, az ONF (Office National des Forêts = a francia államerdészet, mely erdőgazdálkodáson és szaktanácsadáson kívül hatósági jellegű tevékenységet és alkalmazott kutatást is végez), a CEMAGREF (alkalmazott kutatásra szakosodott, de hatósági/adminisztratív feladatokat is

ellátó állami intézet) és a SERFOB (kb. a mi ÁESZ-unknak megfelelő a minisztérium alá tartozó megyei-regionális szintről felépülő erdészeti hatóság) munkatársai jóvoltából, Erwin Ulrich ONF osztályvezető szakavatott és melegen baráti kalauzolása és tolmácsolása segítségével.

Ízelítőként most néhány, a hazai nemesnyár gazdálkodást is érintő erdővédelmi ismeretet adnánk közre, **Az francia erdők egészségi állapota – éves mérleg 1997** (*La santé des forêts – France 1997 – bilan annuel*) c. kiadvány alapján. E periodika a nálunk közismert „Az XXXX évi biotikus és abiotikus erdőgazdasági károk ...” c. ERTI kiadványhoz hasonlítható, de az aktuális helyzetjelentésén túl több elemző szakcikket, kutatási projekt ismertetőt is tartalmaz. A Minisztérium Erdőegészségügyi Főosztálya állítja össze és adja ki, az európai 16 km x 16 km-es hálózat 540 és a RÉNÉCOFOR (a nemzetközi öko-

Vendégségben Sir David Attenborough-nál

(A Természetbúvár 1999. 4. számában közölt interjú rövidített változata)

Londonhoz közeli richmondi házában él Sir David Attenborough, már amikor éppen nem forgat valahol a világ egy távoli pontján. Azt hiszem, nem kell őt különösebben bemutatni az olvasónak. Az *Első Édenkert*, az *Élet a Földön*, az *Élő bolygó*, az *Élet a fagyban*, *A növények magánélete*, no és *Az élet erőpróbái* című sorozatait a Magyar Televízió is sikerrel vetítette, és sok könyve is megjelent magyarul.

A világhírű „mediabiológus” kis néprajzi múzeumnak és képtárnak is beillő otthonában láttam vendégül a Gaia forgatócsoportját, közvetlenül legújabb „megasorozatát”, *A madarak élete* világpremierje előtt.

– Több mint száz országban vetítették filmjeit és sorozatait. Hogyan választja ki a témát, s hogyan lesz abból film?

– Az emberek történeteket akarnak látni, hallani. De az is érdekli őket, hogy milyen új látásmóddal lehet a világot, a természetet szemlélni. A korai filmek, főleg az állatkerti sorozat, inkább úti beszámolók voltak. Azután az állatok magánéletéről forgattunk. Arról, hogyan születik meg egy jövevény, hogyan talál magának párt, mi vár rá élete során. Az emberek valójában egyfajta enciklopédiát, koherens, összefüggő beszámolót szeretnének a Föld élőlényeiről. Egyetlen módon lehetett ezt megvalósítani: az evolúció logikája szerint. Így jött létre az *Élet a Földön* című tizenhárom részes sorozat, amelynek már az elején azt sugalltuk a nézőknek, hogy ha kíváncsi a különböző fajok egymásrautaltságára, akkor maradjon velünk három hónapig, nézze meg a sorozatot, s végül sok mindent tudni fog. Nem csatlunk, nem hagyunk ki semmit, hanem

módszeresen végigveszünk mindent töviről hegyire.

– A horror, az agresszivitás, a véres jelenetek az utóbbi években a természetfilmekben is eluralkodtak. Veszített-e népszerűségéből a filmbeli kegyetlenség?

– Éppen ellenkezőleg. Ötven évvel ezelőtt a műsorok megrendelői azt gondolták, hogy a nézőket elsősorban az ember és a természet harca érdekli. Az ember kimerészkedik a természetbe, befogja a vadállatokat, ketreche zárja őket. Csupa izgalom, macsó férfiak! Ám ennek semmi köze az állatokhoz. Az egész csak arról szólt, milyen kemény és izgalmas az élet ott künn, a szabadban. Lehet vadászni, halászni és birtokba venni a természetet. Senki nem gondolt például arra, miért rakja le petéit a hangyakirálynő, s a dolgozók miért szentelik egész életüket a védelmezésének. Azóta sok minden megváltozott. Az utóbbi időben egyre nagyobb érdeklődés mutatkozik a természet rejtelméi iránt. Ez teljesen érthető, hiszen a természet csodálatos, szüntelenül változik, s mentes az emberi érdekektől. A természet nem akar eladni semmit, nem akar választókat toborozni, s ami a legfontosabb: a természet igaz. Az életről, a valóságról szól, amit csak kevesen és kevésbé ismerünk, pedig ez az, ami bennünket körülvesz. Minél többen választják a városi életet – ahogyan én magam is –, a természettel való kapcsolatnak annál fontosabb része lesz a televízió.

– Ön nemcsak biológus, hanem antropológus is. Foglalkozhatott volna emberekkel is. Miért választotta mégis az állatokat?

– Őszintén szólva emberekről is készítettem filmet. Pályafutásom egyik szaka-

zában szociális antropológiával foglalkoztam. Készítettem egy sorozatot a törzsi kultúrákról, majd egy másikat *Törzsi szem* címmel a törzsi művészetekről. De megvan az oka annak, miért nem lehet azonos módszerekkel természetfilmeket és antropológiai sorozatokat forgatni. Amikor állatokat filmezünk, igyekszünk álcázni magunkat, fedezékekbe bújjunk, hogy az állatok ne tudjanak a jelenlétünkről, s természetesen viselkedjenek. Régen valóban szerettem volna ugyanígy filmet készíteni az emberi viselkedésről, de azután rájöttem, hogy ez morálisan kivitelezhetetlen. Ha ugyanis igazán tudni szeretnénk, hogyan viselkednek az emberek mondjuk egy szállodai szobában, rejtett kamerákat kellene elhelyezni.

– Legújabb sorozatában vannak-e tudományos újdonságok?

Több olyan dolgot is bemutatunk, amelyet – néhány szakembert leszámítva – még a tudósok sem ismertek. Itt van például a szárcsa esete. Egy kutató megszállottan, tudományos alapossággal tanulmányozta ezt a mindenütt előforduló vízimadarat. Megfigyelte, hogy egy fészek aljba kilenc-tizenkét tojást rak a tojó. Néhány nap múlva, amikor a fiókák kikelnek, a szárcsaszerű módszeresen gyötörni kezdik őket. Csőrükkel még a víz alá is nyomkodják az apróságokat, amíg meg nem fulladnak. Csupán három-négy fióka hagynak életben. És ez minden szárcsa-családban így zajlik le, tulajdonképpen az orrunk előtt, ám eddig még senki sem filmezte le. Mi ezt megtettük. Így született meg a sorozat egyik legdrámább jelenetsora.

Hollós László

lógiai erdőállomány monitoring francia nemzeti szervezete) 102 mintaterületére alapozva, 230 megfigyelő munkatárs és több kutatóintézet közreműködésével.

A nyár rozsdagomba (*Melampsora larici-populina* Kleb.) E4 törzse négy fertőző patotípusának terjedése észak Franciaországban 1994 és 1997 között.

A nyár rozsdagomba erősen patogén új törzsének 1994-es belgiumi felfedezésével és izolálásával egyidejű vizsgálatok során Észak-Franciaországban is megtalálták az új rasszt, de előfordulása ekkor csak szórványos és csekély volt. Az új törzs viharos gyorsasággal elterjedt az 1994-et követő években, 1996-ra valamennyi fontos nyártermesztő terület megfertőződött. Az E4 törzsön belül négy patotípust különítenek el virulenciájuk (fertőzőképességük) szerint, az egyes klónok eltérő mértékben fogékonyak a patotípusokra. Az új agresszíven patogén törzs megtörte az eddig ellenállónak ismert 'Beaupré', 'Boelare', 'Donk', 'Dorskamp', 'Flevo' és 'Ghoy' fajták rezisztenciáját. E klónok közül a 'Beaupré' és 'Boelare' széleskörűen termesztett, egyes körzetekben 80%-át adja a nemesnyárasoknak. A két fajtát ('Beaupré' és 'Boelare') Belgiumban szelektálták, kiemelkedő növekedésük és a nyár rozsdagomba akkor ismert törzseivel szemben mutatott teljes rezisztenciájuk miatt.

A nyár rozsdagomba valódi problémává vált a francia nyárfa-termesztésben, mert fertőzés gyorsan terjed, és valódi kárt okoz. 1997-ben igen komoly járvány alakult ki Franciaország északi- és keleti részén, különösen azokon a helyeken, ahol vörösfenyőt is termesztnek. Ennek magyarázata az, hogy a rozsdagomba gazdaváltó, szaporodási ciklusához vörösfenyő köztesgazda szükséges.

A rendkívüli mértékű járvány okaként az alábbi tényezőket emelik ki:

- az új E4 rassz erős fertőzőképessége, jó áttelelő és gazdaváltó képessége,
- a termesztett klónok (elsősorban az interamericana fajták) fogékonyasága az új E4 rasszra,
- a különösen érzékeny klónok külterjes állománykezelése,
- monokultúra jellegű, 1-2 fajtából létesített, összefüggő állományok,
- az 1997. évi rozsdagomba fertőzésre kedvező időjárás – nedves késői tavasz és korán beköszöntő nyári meleg.

Az E3 törzs az utóbbi években rendszeresen megfigyelhető erős fertőzése a 'Luisa Avanzo' fajtán 1997-ben is megismétlődött, növedékvesztést okozva és megzavarta a 'Beaupré' fajta fakadását is.

A 'Luisa Avanzo' esetében kísérleteket végeztek rozsdá elleni vegyszeres védekezéssel is, ciproconazol hatóanyagú állománykezelést alkalmaztak. Ilyen hatóanyagú szer Magyarországon is ismert: ALTO 320 SC, ALTO COMBI 420 (szántó-

földi és zöldség kultúrákra engedélyezett), ATEMI C és ATEMI S (szőlő és gyümölcsre engedélyezett) néven. A kezelés hatását fiatal (3-6 éves) állományokban hatékonyan találták, idősebb korban csekély hatása volt.

A minisztérium, együtt a kutatókkal, a köztájékoztatással és a szakértőkkel azon vizsgálódik, hogy hogyan lehetne megóvni a nyártermesztő potenciált. A legbonyolultabb feladat, miként lehet befolyásolni a magán nyártermesztőket, akik még mindig a legújabb klónok produktivitásának bővítésében vannak. Mindenesetre speciális növény-egészségügyi vagy hatósági előírások bevezetését fontolgatják. Több fajta használata, bár elérhetőségük korlátozott elengedhetetlen. A javasolt alternatív klónok a 'Flevo', 'Loster', 'Raspalje'. A 'Blanc du Puitou' és 'Dorskamp' klónok ugyan rozsdára eddig ellenállónak mutatkoztak, de telepítésük többé kevésbé visszaszorult a baktériumos kéregrák (*Xanthomonas populi* Ridé) iránti érzékenysé-
gük miatt.

A baktériumos kéregrák (*Xanthomonas populi* Ridé) helyzetének felmérése Észak-Franciaországban.

Munkaprogram indult az északi (Pas-de-Calais és Picardie) régiókban a még megmaradt kéregrák centrumok felmérésére, és a korábban érzékenynek ismert nyárklónok ('Blanc du Puitou' és 'Dorskamp') újbóli alkalmazása kockázatának előrejelzésére. Egyidejűleg megindult a kéregrák különböző raszszainak megismerését célzó kutatás is.

A magyar nyárfa-termesztők részére is megszívlelendő tanulságok:

- Legyen változatos a fajtaszerkezet, elegendő számú hazai elismert fajta nyújt alternatív választási lehetőséget. Kerüljük a monokultúra jellegű, egy fajtából létesített összefüggő állományokat. A 'Pannónia' jó fajta, de 50 % körüli részaránya komoly, előre nem látható veszélyeket rejt.
- Nagyobb nyáras erdőtömbön belül 3-5 ha-os eltérő fajtájú erdőrészeket alakítsunk ki.
- A nemesnyár kultúrnövény, ápolatlanul, kis növénytérben, túlzott záródásban nevelve megsokszorozzuk az erdővédelmi kalamitások veszélyét. Különösen igaz ez a nagy fatermőképességű, de igényes és/vagy fogékonyabb fajtákra (mint az interamericana fajták, a 'Luisa Avanzo'). Ápolt, tág hálózatban jól átszellőző állományban mérséklődik a gomba-fertőzések esélye.
- Fontos az állományok rendszeres (májusi és lombhullás utáni) sorközi talajápolása, az avarban áttelelő termőestekkel sok más kórokozót és kártevőt temet el a tárcsa, Ez a legolcsóbb és „legkörnyezetbarátabb” védekezés, a talajlazítás, gyommentesítés tartás növedékben mérhető haszna mellett.

Bak István, OMMI igazgató

Négyszáz éves magyar közmondások, szólások

Az idén van a négyszáz éves jubileuma annak, hogy Bártfán, Klöss Jakab nyomdájában megjelent az első magyar közmondás- és szólásgyűjtemény, Baranyai Decsi Csímor János (Decs, 1560 körül – Székelyvásárhely, 1601. május 15.) *Adagiorum graecolatinoungaricorum chiliades quinque* című munkája. Ebben a műben – Erasmus latin és görög szólásainak megfelelőiként – számos közmondást és szólást találunk, amelyek ma is pontosan vagy majdnem úgy hangzanak magyarul, mint 1598-ban.

Néhány példa: A jó bor cégér nélkül is elkél. – Kicsi a bors, de erős. – Sok bába közt elvész a gyerek. – Te sem vagy jobb a Deákné vásznánál. – Nagy fába vágta a fejszét. – Szemérem (ma: szégyen) a futás, de hasznos. – Addig hánts a hársfát, míg hámlik. – Olesó húsnak híg a leve. – Sok lúd disznót győz. – Olyan messze van tőle, mint Makó Jeruzsálemtől. – Amilyen a mosdó, olyan a kendő (ma: törülköző). – Nemakarásnak nyögés a vége. – Némának (ma: néma gyerekek) az anyja sem érti szavát. – A jó pap holtig tanul. – Jobb ma egy veréb, mint holnap egy tűzok. – Lassú víz partot mos stb.

Baranyai Decsi Csímor János az akkori Felső-Baranyai Egyházmegyéhez tartozó Decsen született. Tolnai, kolozsvári, wittenbergi és strasbourggi tanulmányok után Kolozs-

várott Báthory Zsigmond fejedelem történetírója, 1593-tól a székelyvásárhelyi (e város Bethlen Gábor rendeletére 1616-ban kapja meg a szabad királyi városi kiváltságokkal együtt a Marosvásárhely nevet) partikula – kisiskola, a kollégium elődje – tanára, majd 1595-től haláláig igazgatója. A szólásgyűjtemény mellett írt latinul útleírást (Hodoeporicon), filozófiát (Synopsis philosophiae, amely két kiadásban is megjelent), történelmet (Commentarii de rebis Ungaricis 1592–1598), összehasonlító értékelést a római és a magyar jogról (Syntagma institutionum iuris imperialis ac Ungarici), magyarra fordította Sallustius, s ismertek latin és görög üdvözlő versei is.

Az *Adagiorum* erdészeti vonatkozású adatai: ...

...

Megjegyezhetjük, hogy a minden erdélyi gyűjtésben ma is megtalálható, „Addig üsd a vasat, míg meleg” értelemben használt „Addig hánts a hársfát, míg hámlik” talán a legrégibbi feljegyzett magyar közmondás. Heltai Gáspár Cronica-jában (Kolozsvár, 1575) 1497-ből idézi, amikor Kinizsi Pál ezzel biztatta támadásra a magyarokat, akik azonban „nem akarának az ő intézésének engedni”.

Paczolay Gyula

Nagy hagyománya van a magyar természetleíró- és vadászírodalomnak. Az erdélyi Újfalvy Sándortól Herman Ottóig, Bársony Istvánig, s az immár századunkbeli jeles tollforgatókig, Kittenberger Kálmánig, Széchenyi Zsigmondig, Maderspach Viktorig és Nádler Herbertig, Csathó Kálmánig és Fekete Istvánig ível a nevezetes írók sora. A kifejezésben – „vadászíró” – a szóösszetétel mindkét tagja hangsúlyos: olyan jeles mesterekről van szó, akik nemcsak a vadászfegyvert, de a tollat is avatottan forgatták.

Patay László új könyvében – Ez is elment vadászni – említi, hogy az ő mesterei sem akármik voltak, hanem a „három Kálmánok”, vagyis Kittenberger, Csathó és Rózsahégyi. Az ő nyomdokukat járja hite szerint az alföldi illetőségű Patay, akinek most napvilágot látott és Sajdik Ferenc kitűnő, hangulatébresztő grafikáival illusztrált vadászkönyve nem az első munkája immár. A kötet részben a szerző hazai vadászemlékeit – Farkashalál, A vadlibák, A vándorsólyom, Csapdaháború, Hivatásos orvvadászok – tartal-

mazza, részben svájci vadászemlékeiből – A francia bak, Nem robant fel a békekongresszus, A mérgekigycsók háza, Egy vacsora és anti előtte történt – nyújt át egy csokorra való az olvasóknak.

A szerző eredeti megfigyelései és a vadászíróktól megszokott portrék és környezetrajzok – tavaszi várakozás, a rég elhunyt öreg vadászmester emléke, a kedves és szertelen vadászkísérő, elpuskázott nagyvadak, téli barangolások – egyaránt helyet kapnak élménybeszámolóiban. Aki szereti a vadászírodalmat, alighanem jó emlékekkel teszi majd le Patay László új könyvét. Napjaink egyik jeles hazai vadászírója ő, akinél ugyan talán kissé erősebb hangsúly esik a vadászra, mint az íróra.

Beregszászi

Patay László: Ez is elment vadászni, Karcag Város Önkormányzata, 1999., 290 oldal.

(Napi Magyarország)

A VADDISZNÓÁLLOMÁNY az elmúlt tíz évben Európa-szerte jelentősen megszaporodott. Ebből már alig viselhető károk érik a mezőgazdaságot és a közlekedésügyet, sertéspestis fertőzéssel veszélyeztetve a házi állományt. Baden-Württemberg tartomány vadászati és állatvédelmi szövetségének, a Vadgazdasági Kutatóintezetnek és az erdészetnek képviselői a Tartományi Minisztérium szervezésében az állomány csökkentése érdekében hajtó- és terelővadászatok tartását ajánlják erdészek, mezőgazdák és vadászok összefogásával. A vaddisznóállomány fejlődésének figyelemmel kísérése, a vadászati korlátozó intézkedések, bérleti formák, kárbecslés, veszélyeztetett kultúrák létesítése erősen meggondolandók. A befogást főként állatvédelmi megfontolásból elutasítják.

(AFZ/DW 1997. 2. Ref.: Jérôme R.)

